

century» (Eric Wolf) and «leaderless resistance» (Julius Amoss), etc., has a special meaning in the context of scientific historiographical analysis of dominant in western historiography approaches to peasant resistance to the social, economical and cultural policies of the Soviet power in the late 1920's – early 1930's.

Methods of researching are represented by: analysis, synthesis, systematization, generalization and comparative method.

Results. Peasant war, or, more precisely, peasant wars in Russia and then the Soviet Union, that permanently lasted in the widest sense from 1902 to 1938, acquired the character of «war against all», which led the peasantry, excited a strong moral imperative to farm peacefully on their land.

Originality. Author made attempt to identify the strengths and vulnerabilities of as the concept itself and the A. Graziosi's approach to its interpretation in particular. The publication is accompanied by an interview of the author with prof. Graziosi.

Conclusion. Considering the research results of our predecessors, we can state that the «Great Peasant War in the USSR» appears as the permanent general background of the interwar era in Soviet Union.

Key words: Great Peasant War 1918–1933 in the USSR, Andrea Graziosi, western historiography, peasant resistance, «total» collectivization of agriculture, peasant revolution of 1902–1922, Victor Danilov.

Надійшла до редакції 05. 10. 2016
Затверджена до друку 15. 10. 2016

УДК 94(477) «1921/1929»

ЛИТВИНЕНКО Олександр Євгенійович
кандидат історичних наук, викладач
кафедри археології та спеціальних галузей
історичної науки Черкаського
національного університету
ім. Б. Хмельницького
e-mail: myvalencia@rambler.ru

СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНИЙ ПОРТРЕТ АГРОНОМІВ УКРАЇНСЬКОЇ РСР ПЕРІОДУ НЕПУ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

У статті розглянуто здобутки радянської і сучасної історіографії у вивченні професійного життя і соціального статусу агрономічних працівників періоду НЕПу. Виокремлено окремі історіографічні періоди, в яких за тематичним принципом згруповано наукові праці.

Ключові слова: агроном, соціально-професійне життя, неп, радянська історіографія, сучасна історіографія.

Постановка проблеми

Сучасна історична наука відкриває широкий перелік пріоритетних і водночас актуальних напрямів спеціальних досліджень. Серед них особливе місце посідає проблема повсякденного та професійного життя сільської інтелігенції у пореволюційні 1920-ті роки, зокрема й агрономів. Протягом тривалого часу ця проблема знаходила відображення в науковій літературі, однак розглядалась поверхово та здебільшого піддавалась ідеологічному впливові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблема соціально-професійного життя агрономічних працівників Української РСР доби непу у сучасній історіографії представлена більш повно, ніж у попередні історіографічні періоди. Побіжно чи більш предметно вона представлена на сторінках монографій, колективних праць, енциклопедичних видань, дисертаційних досліджень, узагальнювальних робіт із аграрної тематики, серед яких можна виділити наукові доробки істориків Т. Цьомри [1], Т. Дорош [2], А. Білоцерковської [3], В. Лазуренка [4] та інших.

Метою статті є аналіз наукової розробки проблеми професійного життя і соціального статусу агрономів у період непу, визначення основних здобутків радянської і сучасної історіографій.

Виклад основного матеріалу

Загалом історіографія досліджень соціально-професійного життя агрономів УСРР у 1920-х рр. характеризується такими складовими: радянська історіографія і сучасна українська історіографія. Водночас кожна з зазначених складових має свою структуру і періодизацію. Зокрема, радянська історіографія пройшла підперіоди: 1920-ті рр.; 1930-ті – 1950-ті рр.; 1960-ті рр. – 1985 р.; 1985–1991 рр. Сучасна українська історіографія охоплює розпочинається зі здобуттям Україною незалежності і пошуком нових теоретико-методологічних орієнтирів вітчизняними дослідниками.

Становлення наукових знань про соціальне становище агрономів бере початок у 1920-х рр. Щоправда тематична спрямованість перших розвідок мала яскраво виражений професійний характер – автори досліджень в основному були працівниками відповідних сільськогосподарських установ і організацій, більшість з них мала агрономічних фах, тому їх роботи були присвячені вирішенню конкретних господарських проблем. Незважаючи на багатий описовий та фактологічний матеріал відповідних праць, у цей період робилась спроба показати агрономів не як представників інтелігенції, а як важливу та надійну опору проведення радянської політики у селі.

Перші ґрунтовні праці з історії агрономів та агрономічної роботи пов'язані з іменами відомих науковців – аграріїв А. Дедусенка [5] і А. Фабриканта [6]. Слід зазначити, що основну свою увагу вони акцентували на здобутках сільського господарства на прикладі агрономічної практики, тобто так званій «суспільній агрономії». При цьому широкі хронологічні рамки зазначених монографій і використання статистичних даних дозволили авторам показати динаміку росту кількості агрономічних працівників у пореволюційні роки.

Поряд із широкоаспектними працями в цей період публікуються роботи присвячені професійному і громадському життю агрономів. Так, О. Щадилів досліджував систему агрообслуговування і громадські об'єднання агроспеціалістів [7; 8], Б. Бломквіст – організацію агрономічної допомоги [9], І. Доленко – методи агророботи в умовах відбудови народного господарства [10]. Також мають цінність узагальнюючі праці щодо агрономічного персоналу А. Вороніна [11], який працював старшим інспектором НКЗС УСРР і мав можливість залучити широкий перелік статистичних матеріалів. У цілому, незважаючи на вузькопрофесійний підхід, творчий доробок учених-агрономів 1920-х рр. зовсім не зменшує їхню наукову цінність у теоретичній розробці проблеми.

У 1930-ті – 1950-ті рр. дослідження у радянській історіографії, що стосувались агрономів, майже не проводились. Така ситуація була пов'язана насамперед з ідеологічними пріоритетами в тематиці гуманітарних студій та лихоліттям Другої світової війни. Тема агрономів, як й інтелігенції, в цілому на довгі роки випала з актуальних напрямків досліджень і підходів до пояснення господарських досягнень [12]. Переслідувань зазнали визнані агрономічні діячі. Зокрема, в справі так званої «шкідницького контрреволюційної організації в сільському господарстві УСРР» на початку 1930-х рр. було репресовано А. Вороніна, А. Дідусенка, Г. Дібольда, І. Доленка, М. Резнікова, К. Центіловича та багато інших агрономів, які дали поштовх до розробки проблеми.

У період – 1960-ті рр. – 1985 р. – спостерігається спроба теоретичного переосмислення ролі інтелігенції у радянському суспільстві, що позитивно позначилось і на дослідженнях щодо агрономів. Проте, історики продовжували стояти на позиціях марксизму і не відступали від загальноприйнятих підходів, доповнюючи їх власними судженнями. З кінця 1960-х рр. помітно активізуються спроби досліджень процесу культурного будівництва та підготовки професійних кадрів агроспеціалістів.

У колективній монографії «Советская интеллигенция (История формирования и роста 1917–1965)» [13] агрономи розглядаються як представники сільськогосподарської інтелігенції. Особливу увагу автори звертають на проблему взаємовідносин держави із

агрономами, які через «недовіру» останніх продовжували залишатись складними [13, 120]. Зрозуміло, що така позиція чітко відповідала домінуючим настроям у радянській історіографії, яка загалом сповідувала вороже ставлення до представників колишньої земської агрономії.

Разом з тим побіжно інформацію про агрономів 1920-х років у своїх працях подають ряд радянських вчених. Так, Ю. Курносів [14], розкриваючи поняття «радянської інтелігенції», виокремлював спеціалістів сільського господарства, переважна більшість яких походила із селян та робітників. Схожого канону дотримувалися й інші історики. Так, С. Федюкін, поділяючи класові догми вказував, що агрономи, як радянські службовці в 1920-х рр. за своїми прагненнями та настроями поступово «радянїзувались» [15, 374]. В. Тимченко, В. Герасименко та М. Поліщук зазначали, що процес вивчення інтелігенції зумовлює необхідність дослідження також і її «окремих загонів», у тому числі сільських [16].

У роботах радянських авторів, присвячених інтелігенції, зверталась увага й на інші соціальні характеристики агрономів. В. Астахова пропонувала розглядати агрономів, як представників виробничо-технічної інтелігенції або як частину інтелігенції зайняту у сфері матеріального виробництва [17]. При цьому вона наголошувала на «неминучій ліквідації» соціально-класових відмінностей у суспільстві. У колективній монографії «Радянська інтелігенція та її роль в побудові комунізму» Ц. Степанян, В. Семенов і Т. Усубалієв дотримувалися схожих методологічних принципів, виділяючи в соціальній структурі радянської інтелігенції науково-технічну складову, куди зараховують агрономів [18]. Розглядаючи джерела формування інтелігенції, вчені значну увагу приділяли науково-економічним досягненням та підготовці спеціалістів у міжвоєнний період. Зокрема, в академічному виданні «Історія народного господарства України» [19] агрономи характеризуються як спеціалісти сільського господарства.

Представляють інтерес праці істориків, які розкривають процес адаптації дореволюційної інтелігенції до умов радянської дійсності та її роль в агрономічній допомозі. У роботі «Радянська інтелігенція. Короткий нарис історії. (1917–1975)» [20] за редакцією В. Волкова й А. Мухіна, агрономи згадуються серед складових «соціалістичної інтелігенції». На їхню думку, широка агрокультурна пропаганда, тісний зв'язок із селянством, активність дослідних станцій та підвищення культури сільськогосподарського виробництва в період 1920-х рр. давали всі підстави розглядати агронома, як «головну фігуру агрокультурного обслуговування» [20, 68]. Аналогічно оцінює агрономів праця Б. Мигаля «Здійснення аграрної політики на Україні у відбудовний період (1921–1925)». В одному із її підрозділів автор акцентує увагу на агрономічній культурно-освітній роботі в період відбудови народного господарства, яка мала тісний зв'язок із постановкою державних завдань та сприяла підвищенню рівню сільськогосподарських знань селянства [21]. Проте, в цьому дослідженні, як і загалом роботах 1970–1980-х рр. спостерігається надмірна заангажованість та «ідеалізація» керівної ролі партії у сільськогосподарських досягненнях держави.

Розробка проблем становища агрономів продовжилася у 1985–1991 рр. Більшість вчених цієї пори дотримувалась позицій марксистської методології, що, однак, не заважало накопиченню знань з історії агрономів. Колективні праці розкривають окремі аспекти підготовки кадрів спеціалістів з агрономії в 1920-х рр. [22] та поширенні агрономічних знань серед селянства [23]. При цьому виділяли агрономів як представників інженерно-технічної, або так званої «народної» інтелігенції [22, 25].

Більш ширше теми агрономів торкається дослідження Л. Ткачової [24], яких за своїм ставленням до радянської влади не вирізняє їх із загальної маси інтелігенції. Щоправда в її монографії ключовим об'єктом виступає саме виробнича інтелігенція, а не партійна. Все ж авторка також наголошує, що агрономи були провідниками земельної політики на селі, а активна громадська робота була невід'ємною частиною «перевиховання буржуазної частини інтелігенції» та завершення формування «соціалістичної» [24, 43].

Історик І. Хворостяний, розглядаючи проблему взаємовідносин держави й інтелігенції у 20-х – поч. 30-х рр., побіжно висвітлював факт «політичного виховання» агрономів [25]. На

його думку, впровадження непу позитивно позначилось у сфері політичного й економічного життя та було із зацікавленням зустрінуте частиною інтелігенції. Таке ставлення пояснювалось матеріальним стимулюванням та наявним, у певній мірі, «привілейованим» становищем. Прихильність представників «старої інтелігенції», в тому числі й агрономів, радянська влада сподівалась здобути за рахунок створення численних громадських організацій. Такими шляхами, як зауважив І. Хворостяний, інтелігенція «радянїзовувалась».

У сучасний період історіографії, що розпочався з 1991 р., дослідження аграрної історії та інтелігенції вийшло на якісно новий рівень. Поступовий відхід від «класових» підходів сприяв спробам об'єктивного відтворення й аналізу історичного процесу. Вказана тенденція спонукала науковців переглянути, головним чином, соціальний статус української інтелігенції 1920-х рр. Г. Касьянов одним із перших у вітчизняній історіографії на засадах новітнього наукового інструментарію розпочав дослідження формування «нової» інтелігенції в період 1920-х–1930-х рр. [26] Серед інтелігенції він виокремлює групу спеціалістів сільського господарства, до яких належали агрономи. Поряд з цим подаються загальні дані щодо кількісного складу та матеріально-побутового становища зазначених спеціалістів, їхній освітньо-кваліфікаційний, національний та статевий розподіл. У співавторстві з В. Даниленком і С. Кульчицьким, Г. Касьянов також порушує проблему ідеологічного тиску та репресій проти інтелігенції, яка розглядається вченим як «неповноправний соціальний партнер» та протидіюча йому сила діючого режиму [27]. Початок колективізації, на думку названих авторів, можна вважати точкою відліку показових процесів над спеціалістами сільського та лісового господарства. Отже, подані праці вирізняються неупередженим аналізом інтелігенції, що пояснюється перш за все критично-науковим підходом до проблем.

Історики М. Мірошниченко і В. Мірошниченко [28] відзначають помітний вплив «класових імперативів», які мали б сприяти формуванню нової робітничо-селянської інтелігенції, в тому числі й агрономів. Активізація культурних, у сільськогосподарському сенсі, процесів була одним із способів встановлення «нового соціально-економічного ладу». Звідси ключова думка зводиться до прищеплювання робітничо-селянській інтелігенції перш за все цінностей диктатури пролетаріату.

У книзі «Нариси історії української інтелігенції» за редакцією С. Білоконя, Е. Бойка, Г. Брега [29] агрономи також розглядаються у контексті формування «робітничо-селянської» інтелігенції. Автори серйозно торкаються проблем кількісного складу спеціалістів сільського господарства, їхніх взаємовідносин із радянською владою, ідеологічного впливу та ролі в культурному будівництві держави. Ключовим об'єктом роботи постає «нова інтелігенція», авторитет якої у суспільно-політичному житті залишався вагомим.

Окремі аспекти історії інтелігенції також відображені в дисертаційних дослідженнях О. Висовень [30], М. Костюк [31], О. Струченкова [32]. Щоправда у згаданих дослідженнях агрономи майже не згадуються, за винятком інших окремих соціально-професійних груп сільської інтелігенції. Однак, наявність таких робіт свідчить про зростання помітного інтересу до історії інтелігенції, яка внаслідок класових пріоритетів донедавна втрачала привабливість. Як наслідок, пошук нових, науково-обґрунтованих тем, зумовив розширення уявлення про соціальну та професійну структуру інтелігенції, її культурно-ідеологічне обличчя.

Все ж історик А. Бобровський [33], розглядаючи пріоритети сучасних дисертаційних досліджень з історії української інтелігенції у радянський час, зауважив, що сільській її частині присвячено за останнє двадцятиріччя лише 5 праць. Так, Т. Цьомра [1] висвітлює історію сільської інтелігенції та її культурно-господарську роль в роки непу, неодноразово згадуючи агрономів. Прямий зв'язок з порушеною нами темою засвідчують аналіз Т. Цьомрою суспільного статусу та матеріального становища сільської інтелігенції, професійної діяльності та її суспільно-політичних настроїв.

Фігурують агрономи також у дисертації Т. Дорош [2], яка дотримується власної термінологічної позиції та пов'язує їх із групою «аграрної» інтелігенції. Т. Дорош висвітлює напрями її діяльності, умови професійної реалізації, матеріальне забезпечення та інші

важливі аспекти повсякденного життя. Інша дослідниця – А. Білоцерковська, зосереджує свою увагу на вивченні історичного портрета відомого діяча агрономії та популяризатора й знавця сільськогосподарської справи в Україні А. Терниченка [3]. Таким чином, можна констатувати пошук інтересу до теми сільської інтелігенції в новітніх дисертаціях.

Варто відзначити значний вклад у подальшій розробці проблеми повсякденного життя інтелігенції О. Коляструк. У своїй дисертації [34] та інших роботах [35] вона доводить вороже ставлення радянської влади до інтелігенції, застосовуючи перш за все критичний підхід до аналізу повсякденного життя останніх у 1920-ті рр. Між іншим, авторка не обминає увагою представників сільської інтелігенції, «рольові функції якої» – як вона вказує – «чітко визначені і органічно вмонтовані в інфраструктуру українського села» [35, 164]. Зазначені роботи є результатом назрілої потреби підведення підсумків наукових досліджень відповідного напрямку та систематизації наявних робіт і з'ясування майбутніх наукових пріоритетів.

Тема інтелігенції, зокрема й агрономів, порушена в ряді узагальнюючих праць, присвячених проблемам історії сільського господарства та соціально-економічного розвитку загалом. У колективній роботі «Історія українського селянства» [36], підготовленій в Інституті історії НАН України, подано стислі дані щодо організації агрономічного обслуговування селянських господарств та кількості агроперсоналу в період відбудови сільського господарства в УСРР. У 2010 р. вийшли у світ перші частини колективної монографії «Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.)» [37]. Вказані праці корисні першими спробами узагальненої картини повсякденного життя населення в роки непу, хоча серед соціально-професійних груп інтелігенції агрономів майже не знаходимо. Проте, в окремих підрозділах присутня стисла інформація щодо буднів агрономічних працівників, їхнього соціального статусу, ставлення селянства до поширення агрокультурних знань.

Безпосередньо до порушеної нами теми звертається В. Лазуренко у своїй книзі «Українське фермерство: злет і падіння (1921–1929 рр.)» [4], де на основі опрацювання широкого комплексу історичних джерел автор наголошує на значній ролі агрономічного обслуговування і самого персоналу у становленні та зміцненні фермерських господарств. Поряд з цим В. Лазуренко висвітлює окремі моменти професійних буднів агрономів, стану та функціонування агрономічної мережі. Такий підхід дає змогу простежити зв'язок агрономів з селянами та оцінити наслідки агрономічної допомоги в Україні в період 1920-х рр.

За період незалежності України історіографічна база проблеми агрономів доповнилась і рядом спеціальних розвідок. Публікації С. Білана [38] і В. Шарпатога [39], присвячені громадським аспектам діяльності агрономів на прикладі Всеукраїнського агрономічного товариства. Окрім дослідження створення і діяльності товариства, автори роблять акцент на майбутній долі його учасників, велика кількість з яких зазнала переслідувань та репресій. Питання політичного терору щодо агрономів також розглянув В. Марочко [40], який серед ряду інспірованих судових процесів 20-х – 30-х років ХХ ст. виділяє справу так званої «Контрреволюційної шкідницької організації в сільському господарстві». Вона яскраво відображає наступ спрямований проти фахівців сільського господарства та їхню дискредитацію під клеймом «ворогів народу». Такі заходи, в очах радянської влади, мали б допомогти придушити будь-які прояви вільнодумства й підпорядкувати агрономів тоталітарному режиму. До певної міри, істориками висвітлені й інші складові соціально-професійного портрету агрономів, серед яких виділяється освітня підготовка. Вона простежується в узагальнюючих працях Д. Мельничука, М. Зубця, Л. Беренштейна [41] та В. Вергунова [42].

Історіографічний огляд був би неповним без врахування праць закордонних дослідників. Однак навіть у цьому сенсі історики української діаспори питання соціально-професійної групи агрономів практично не висвітлювали, оскільки їхнє коло наукових інтересів здебільшого обмежувалось вивченням становлення радянського режиму та його впливу на суспільство.

Висновки

Таким чином, життя й діяльність, соціальний статус агрономів Української РСР періоду непу як соціально-професійної групи інтелігенції, у науковій літературі розглядалось, однак у контексті інтелігенції цілому або розвитку сільського господарства. Спеціальних досліджень, присвячених агрономам, не було створено. Наявні історичні знання, пов'язані з соціальним обличчям агрономів, їх професійною діяльністю та впливом на суспільство, залишаються недостатніми та ідеологічно перекоханими. При цьому в історичній літературі не знайшли належного розкриття проблема освітньої підготовки, громадської активності, матеріального й соціального забезпечення агрономів у зазначений період. Така ситуація зумовлює не лише перегляд та уточнення проблеми, а й необхідність об'єктивних спеціальних досліджень, спрямованих на висвітлення ключових професійних і соціальних аспектів життя агрономічних працівників у непростий період 1920-х рр.

Література

1. Цьомра Т. С. Сільська інтелігенція УСРР та її вплив на розвиток культури та продуктивних сил українського села в добу непу : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Т. С. Цьомра; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2007. – 20 с.
2. Дорош Т. О. Аграрна інтелігенція Радянської України (20-і рр. ХХ ст.): соціально-історичний аспект : автореф. дис... канд. іст. наук : 07.00.01 / Т. О. Дорош; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2010. – 20 с.
3. Білоцерковська А. С. Професор А. Г. Терниченко (1882–1927) – вчений, педагог, організатор сільськогосподарської науки та освіти в Україні : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.07 / А. С. Білоцерковська; УААН, Держ. наук. с.-г. б-ка. – Київ, 2008. – 21 с.
4. Лазуренко В. М. Українське фермерство: злет і падіння (1921–1929 рр.) / В. М. Лазуренко. – Черкаси : ЧДТУ, 2013. – 474 с.
5. Дедусенко А. Ф. Агрономическая помощь населению / А. Ф. Дедусенко. – Харків : Типо-літографія «Книгоспілка», 1923. – 138 с.
6. Фабрикант А. О. Основы агрономической помощи населению / А. О. Фабрикант. – М. : Кооп. изд-во, 1924. – 244 с.
7. Щадилів О. Еволюція громадсько-професійного агрономічного руху на Україні / О. Щадилів // Український агроном. – 1928. – № 1. – С. 26–34.
8. Щадилів О. Як агрономія допомагає селянам / О. Щадилів. – Київ : Державне видавництво України, 1925. – 54 с.
9. Бломквіст Б. Л. Методи агрономічної роботи: праці агрономічного семінару / Б. Л. Бломквіст; Київське Губземуправління. – Харків : Книгоспілка, 1925. – 48 с.
10. Доленко І. І. До питання про організацію вивчення методики роботи агронома в колективізації: наукове видання / І. І. Доленко; Харківська крайова с.-г. дослідна ст., Відділ пристосування. – Харків : Друк. Відкомгоспу, 1929. – 9 с.
11. Воронін А. Про типи та кількість фахівців і масових кадрів для сільського господарства / А. Воронін // Український агроном. – 1929. – № 10. – С. 50–60.
12. Бейлін А. Кадры специалистов СССР, их формирование и рост / А. Бейлин. – М. : ЦУНХУ Госплана, 1935. – 420 с.
13. Советская интеллигенция (История формирования и роста 1917–1965). – М. : Мысль, 1968. – 432 с.
14. Курносів Ю. О. До питання про визначення поняття «радянська інтелігенція» / Ю. О. Курносів // Український історичний журнал (далі – УІЖ). – 1969. – № 5. – С. 68–74.
15. Федюкин С. А. Великий Октябрь и интеллигенция / С. А. Федюкин. – М. : Наука, 1972. – 250 с.
16. Тимченко В. В. Радянська історична література про створення інженерно-технічної інтелігенції в СРСР / В. В. Тимченко, В. І. Герасименко, М. М. Поліщук // УІЖ. – 1974. – № 3. – С. 123–130.
17. Астахова В. И. Советская интеллигенция и ее роль в общественном прогрессе / В. И. Астахова. – Харків : Вища. школа, 1976. – 156 с.
18. Советская интеллигенция и ее роль в строительстве коммунизма / Ц. А. Степанян, В. С. Семенов, Т. У. Усубалиев и др.; Отв. ред. Ц. А. Степанян. – М. : Наука, 1983. – 389 с.
19. Історія народного господарства Української РСР / АН УРСР. Ін-т економіки; гол. ред. І. І. Лукінов: у 3-х т., 4-х кн. – Т. 2. Створення соціалістичної економіки (1917–1937) – К. : Наукова думка, 1984. – 439 с.
20. Советская интеллигенция. Краткий очерк истории. (1917–1975). – М. : Политиздат, 1977. – 318 с.
21. Мигаль Б. К. Здійснення аграрної політики на Україні у відбудовний період (1921–1925) / Б. К. Мигаль. – Х. : Вид-во при Харк. держ. ун-ті, 1974. – 168 с.
22. Интеллигенция советской Украины (некоторые вопросы историографии и методологии исследования) : монографія / Г. С. Брег, Н. Н. Варварцев, Н. В. Комаренко и др.; Ред. кол. : Ю. Курносів. – Київ : Наукова думка, 1988. – 189 с.

23. История крестьянства СССР. История советского крестьянства: в 5-и т. Т. 1 : Крестьянство в первое десятилетие Советской власти 1917-1927 / АН СССР. Ин.-т истории СССР. Отв.ред. Г. В. Шарапов. – М. : Наука, 1986. – 456 с.
24. Ткачова Л. І. Інтелігенція радянської України в період побудови основ соціалізму / Л. І. Ткачова. – Київ, 1985. – 191 с.
25. Держава і українська інтелігенція (деякі проблеми взаємовідносин у 20-х – поч. 30-х рр.) / Редколегія І. М. Хворостяний. – Київ, 1990. – 42 с.
26. Касьянов Г. В. Інтелігенція радянської України 1920-х – 30-х років: соціально-історичний аналіз : автореф. дис... д-ра іст. наук: 07.00.02 / Г. В. Касьянов; Акад. наук України, Ін-т історії України. – Київ, 1993. – 32 с.
27. Даниленко В. М. Сталінізм на Україні: 20–30-ті роки / В. М. Даниленко, В. Г. Касьянов, С. В. Кульчицький. – Київ : Либідь, 1991. – 344 с.
28. Мірошніченко М. І. До початків формування робітничо-селянської інтелігенції в Україні в 20-ті рр. / М. І. Мірошніченко, В. І. Мірошніченко // УІЖ. – 1993. – 10. – С. 53–62.
29. Нариси історії української інтелігенції (перша половина ХХ ст.). У 3-х кн., кн. 2. – Київ : НАН України, Ін-т історії України, 1994. – 172 с.
30. Висовень О. І. Інтелігенція в культурно-освітньому розвитку УСРР (1922-ті-початок 1930-х рр.): історіографія : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.06 / О. І. Висовень; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. – Київ, 2004. – 20 с.
31. Костюк М. В. Становлення та розвиток сільськогосподарських освітніх закладів та дослідної справи Черкащини (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.07 / М. В. Костюк; Держ. вищ. навч. закл. «Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди». – Переяслав-Хмельниць., 2007. – 19 с.
32. Струченков О. В. Інженерно-технічна інтелігенція Донбасу (кінець 1920-х – 1930-і роки): формування, умови життя, діяльність : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / О. В. Струченков ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2008. – 20 с.
33. Бобровський А. С. Пріоритети сучасних дисертаційних досліджень з історії інтелігенції України початку 1920-х – кінця 1980-х рр.: історіографічний дискурс / А. С. Бобровський // Історичні і політологічні дослідження. – 2013. – № 2. – С. 74–81.
34. Коляструк О. А. Повсякденне життя інтелігенції УСРР у 1920-ті рр.: сучасний теоретико-методологічний та історіографічно-джерелознавчий дискурс : автореф. дис... д-ра іст. наук: 07.00.06 / О. А. Коляструк; НАН України, Ін-т історії України. – К., 2010. – 40 с.
35. Коляструк О. А. Сільська інтелігенція і селянство на перетині радянських модернізаційних експериментів 1920-х рр. У вимірах щоденних практик / О. А. Коляструк // Український селянин. – 2008. – № 11. – С. 164–166.
36. Історія українського селянства: Нариси в 2-х т. / НАН України; Інститут історії України / В. А. Смолій (відп. ред.). – К. : Наук. думка, 2006. – Т. 2. – 653 с.
37. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.): Колективна монографія / Відп. ред. С. В. Кульчицький. – Кн. 1, ч. 1. – Київ : Інститут історії України НАН України, 2010. – 445 с.
38. Білан С. І. Діяльність Всеукраїнського агрономічного товариства та його роль у розвитку дорадництва в Україні / С. І. Білан // Український історичний збірник. – 2014. – № 17. – С. 176–184.
39. Шарпаций В. Г. Створення Всеукраїнського агрономічного товариства у 20-х рр.: програма, завдання, персоналій / В. Г. Шарпаций // Гілея. – 2011. – № 8. – С. 134–142.
40. Марочко В. Справа «Контрреволюційної шкідницької організації в сільському господарстві УСРР»: механізм і наслідки терору / В. Марочко // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 1998. – № 1/2. – С. 96–104.
41. Становлення і розвиток аграрної освіти та науки в Україні (з найдавніших часів і до сьогодення) / Д. О. Мельничук, М. В. Зубець, Л. Ю. Беренштейн та ін. – Київ : Видав. центр НАУ, 2005. – 224 с.
42. Вергунов В. А. Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки / В. А. Вергунов. – Київ : Аграрна наука, 2006. – 492 с.

References

1. Tsomra, T. S., (2007). *Rural intelligentsia USSR and its impact on culture and development of the productive forces in the Ukrainian village day NEP*. Thesis candidate hist. sciences: 07.00.01 History of Ukraine; Cherkasy: Cherkasy V. Khmelnytsky National University. Cherkasy (in Ukr.)
2. Dorosh, T., (2010). *Agrarian intellectuals of Soviet Ukraine (20-ies. XX century.): socio-historical perspective*. Thesis candidate hist. sciences: 07.00.01 History of Ukraine; Lugansk: Shidnoukr. National University named Dal (in Ukr.)
3. Bilotserkovska, A. (2008). *Professor A.G. Ternychenko (1882–1927) – scientist, teacher, organizer of agricultural science and education in Ukraine*. Thesis candidate hist. sciences: 07.00.07 Agrarian Sciences. Kyiv: The State Science Agricultural library (in Ukr.)
4. Lazurenko, V. M. (2013). *Ukrainian farming: the rise and fall (1921–1929)*. – Cherkasy: Cherkasy State Technological University (in Ukr.)
5. Dedusenko, A. (1923). *Agronomic assistance to the population*. Kharkov: Tipo-lithography «Bookunity» (in USSR)

6. Fabrikant, A. O. (1924). *Basics agronomic assistance to the population*. Moscow: Coop. Publishing House (in USSR)
7. Schadiliv, O. (1928). Evolution of public and professional agronomic movement in Ukraine. *Ukrainian agronomist, 1*, 26-34 (in USSR)
8. Schadylov, O. (1925). *How agronomy helps farmers*. Kiev: Ukraine State publishing House (in USSR)
9. Blomkvist, B. L. (1925). *Agronomic methods work: work agronomy workshop*. Kiev Hubzemupravlinnya (in USSR)
10. Dolenko, I. I. (1929). *On the organization of study methods agronomist in collectivization: scientific publications*. Kharkiv: Vidkomhospu (in USSR)
11. Voronin, A. (1929). About the types and number of specialists and mass personnel for agriculture. *Ukrainian agronomist, 10*, 50-60 (in USSR)
12. Beilin, A. (1935) *Personnel Soviet specialists, their formation and growth*. Moscow: TsUNKhU Stateplan (in USSR)
13. *The Soviet intelligentsia (history of the formation and growth (1917–1965))* (1968). Moscow: Thought (in USSR)
14. Kurnosov, Yu. O. (1969). On the definition of «Soviet intelligentsia». *Ukrainian historical journal, 5*, 68-74 (in USSR)
15. Fedyukin, S. A. (1972). Great October Revolution and the intellectuals. – Moscow: Science (in USSR)
16. Timchenko, V. V. (1974). Soviet historical literature on the establishment of engineering and technical intelligentsia in the Soviet Union. *Ukrainian historical journal, 3*, 123-130 (in USSR)
17. Astakhova, V. I. (1976) *Soviet intelligentsia and its role in social progress*. Kharkov: High school (in USSR)
18. Stepanyan, Ts. A. & Semenov W. S. Usubaliev T. U. (1983) In C. A. Stepanyan (Ed.). *The Soviet intelligentsia and its role in the construction of communism*. Moscow: Science (in USSR)
19. Institute of Economics USSR (1984). History of National Economy of the Ukrainian SSR. In 3 vols., 4 Vol. – T. 2. *Creating a socialist economy (1917–1937)*. Kiyv: Scientific Thought (in USSR)
20. *The Soviet intelligentsia. A Short History. (1917–1975)* (1977). Moscow: Politprint (in USSR)
21. Myhal, B. K. (1974) Implementation of Agrarian Policy in Ukraine in the recovery period (1921–1925). Kharkiv: Print at Kharkiv state university (in USSR)
22. Breg, G. S., Varvartsev, N. V. & Komarenko, N. V. etc (1988). In Yu. Kurnosov. *The intelligentsia of Soviet Ukraine (some of the issues of historiography and methodology of the study)*. Kiev: Scientific thought (in USSR)
23. The history of the peasantry of the USSR. History of the Soviet peasantry. In 5 vols., Vol. 1 (1986). In G. Sharapov (Ed). *The peasantry in the first decade of Soviet power, 1917–1927*. Moscow: Science (in USSR)
24. Tkachova, L. I. (1985). *Intellectuals Soviet Ukraine during the construction of the foundations of socialism*. Kiev (in USSR)
25. In I. M. Hovorostyanyy (Ed) (1990). *The state and the Ukrainian intellectuals (some relationship problems in the 20's – early. 30's.)*. Kiev (in USSR)
26. Kasyanov, G. (1993). *Intellectuals Soviet Ukraine 1920 – 30s: social and historical analysis*. Author. dis. dr. hist. sciences: 07.00.02. History of Ukraine. Kiev: Acad. Sciences of Ukraine, Institute of History of Ukraine (in Ukr.)
27. Danilenko, V., Kasyanov, G. & Kul'chytskyi, S. (1991). *Stalinism in Ukraine: 20-30 years*. Kyiv: Lybid (in Ukr.)
28. Miroshnichenko, M. I. & Miroshnichenko, V. I. (1993). To the beginning of the formation of worker-peasant intelligentsia in Ukraine in the 20's. *Ukrainian historical journal, 10*, 53-62 (in Ukr.)
29. *Essays on the History of the Ukrainian intelligentsia (the first half of the twentieth century.)*. In 3 Vol. Book. 2. (1994). Kiev: Institute of History of Ukraine (in Ukr.)
30. Vysoven, A. I. (2004) *Intellectuals in cultural and educational development of the USSR (1922-ies and the beginning of the 1930s.): Historiography*. Author. thesis candidate hist. sciences: 07.00.06 Historiography. Kiev: Institute of History of Ukraine (in Ukr.)
31. Kostyuk, M. V. (2007) *Formation and development of agricultural educational institutions and research affairs Cherkassy region (second half of XIX – early XX century.)*. Abstract. thesis candidate hist. sciences: 07.00.07 History of science and technics. Pereyaslav-Chmel'nickiy: Pereyaslav Chmel'nickiy state pedagogical University named G. Skovoroda (in Ukr.)
32. Struchenkov, A. V. (2008) *Engineering and technical intelligentsia of Donbass (late 1920s – 1930s): formation conditions of life activity*. Author. thesis candidate. hist. sciences: 07.00.01 History of Ukraine. Donetsk: Donetsk National University (in Ukr.)
33. Bobrowski, A. (2013). Priority of dissertation research on the history of intellectuals Ukraine early 1920s – late 1980s.: *historiographical discourse*. Historical and political research, 2, 74-81 (in Ukr.)
34. Kolyastruk, O. A. (2010). *Everyday life intellectuals USSR in the 1920's: modern theoretical, methodological and historiographical discourse of source*. Author. dis. dr. hist. sciences: 07.00.06 Historiography. Kiyv: Institute of History of Ukraine (in Ukr.)
35. Kolyastruk, O. A. (2008). Rural peasantry and intelligentsia in Soviet intersection upgrades are experiments of the 1920s. In the practices of daily measurements. *Ukrainian peasant, 11*, 164-166 (in Ukr.)
36. *History of Ukrainian peasantry: Essays in 2 vols. Vol. 2.* (2006). Kiyv: Institute of History of Ukraine (in Ukr.)
37. In S. Kul'chytskyi (Ed) (2010). *Sketches of everyday life of Soviet Ukraine during the NEP (1921–1928)*. Vol 1. Kiyv: Institute of History of Ukraine (in Ukr.)

38. Bilan S. I. (2014). Activities Ukrainian Society of Agronomy and its role in the development of extension services in Ukraine. *Ukrainian Historical Collection*, 17, 176-184 (in Ukr.)
39. Sharpatyy, V. H. (2011). Creation of the Ukrainian Society of Agronomy in 20's: program objectives, personnel. *Gilea*, 8, 134-142 (in Ukr.)
40. Marochko, V. (1998). «Counterrevolutionary subversive organization in agriculture SSR»: the mechanism and consequences of the terror. *Archives VUChK-GPU-NKVD-KGB*, 1/2, 96-104 (In Ukr.)
41. Melnychuk, D. O., Zubec, M. V. & Berenshteyn, L. Yu. (2005). *Formation and development of agricultural education and science in Ukraine (from ancient times to the present)*. Kiyv: Center NAU (in Ukr.)
42. Verhunov, V. A. (2006). *Essays on the History of agricultural science, education and technology*. Kiyv: Agricultural Science (in Ukr.)

LITVINENKO Oleksandr Evgeniyovich,
Candidate of Historical Sciences, Teacher
at the Department of Archeology
and Historical Knowledge of Special Areas
of Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University
e-mail: myvalencia@rambler.ru

AGRONOMISTS OF UF Ukrainian SSR IN NEP PERIOD: SOCIAL-PROFESSIONAL PORTRAIT. – HISTORIOGRAPHY OF THE PROBLEM

Abstract. Introduction. *Contemporary historical study opens a wide range of important and at the same time topical trends of special research. Of particular significance among them is a problem of everyday and professional life of the illiterate and agronomists in particular in post-revolutionary period. This issue was exposed in scientific literature over extended period, however was researched poorly and for the most part came under ideological influence.*

Purpose. *The problem of social-professional life of Ukrainian SSR agronomical workers in NEP period is represented more comprehensively by modern historiography rather than by previous historiographical periods. Either superficially or more substantively it is represented on the pages of article thesis, composite works, encyclopedic editions, dissertational research, summarizing works in agrarian topics. The purpose of the article is to analyze the scientific research problem of agronomists' professional life and social status during NEP period, to determine main achievements of soviet and contemporary historiography.*

Methods. *The scientific study of agronomists' social-professional portrait determined double-sided nature of research. Agronomists are considered on the one hand as intellectuals, and on the other hand they're viewed as independent professional group. In any case they arouse interest if only because they played fundamental role in society and possessed high social rank.*

Results. *The results of the research afford ground to assume that agronomists' professional life and social status of Ukrainian SSR in NEP period was considered in scientific literature in connection with integration or agriculture. Until quite recently the available historical knowledge concerning agronomists' social face, their professional activity and impact on society, remained insufficient and ideologically distorted. Historiographical analysis reveals short-term nature of the majority of works created in soviet Regime period, nevertheless it does not underestimate their value. In view of the above, a scientific necessity occurs to reconstruct agronomists' social-professional portrait and their impact on cultural-economical life of the country in NEP period.*

Key words: *agronomist, social-professional life, soviet historiography, contemporary historiography.*

*Надійшла до редакції 25. 10. 2016
Затверджена до друку 01. 11. 2016*